

in 1937 didn't succeed in quenching the accelerative development of the translation cause at once. The translated discourse created conjointly by the Easterners and the Galicians has become organically integrated into the national literary process.

Key words: literary translation, policy of Ukrainization, National Renaissance, «Great Terror».

Стаття надійшла до редколегії
15.02.2013 р.

УДК [811.111:811.161.2]²255.4:821.111-3 Керролл

**Алла Павлюк,
Оксана Рогач,
Олеся Сава**

Лексико-граматичні особливості перекладу В. Корнієнком твору Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі»

Стаття присвячена окресленню сучасних тенденцій у перекладознавчих студіях, визначенню теоретичних основ та принципів перекладу, встановленню ролі художнього перекладу в розвитку національної літератури, простеженню перекладацьких інновацій, зіставленню наявних перекладів досліджуваного твору, а також аналізу лексичних, фразеологічних, граматичних, синтаксичних та стилістичних трансформацій, які використовує В. Корнієнко при перекладі оригінального твору, і встановленню культурологічного складника при передачі англійських національних реалій.

Ключові слова: художній переклад, лексика, фразеологія, трансформація, національна реалія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Перекладознавство має багатовікову історію, але як окрема наука з власними методами та способами дослідження сформувалося недавно, лише у другій половині ХХ ст. У процесі перекладу перекладач стикається з потребою зіставляти близькі за значенням англійські й українські слова, щоб вирішити, чи можна використати те чи інше слово. При цьому можливість використання певного варіанта перекладу залежить як від конкретного контексту, у якому використовується будь-яке англійське слово, і від характеру цього слова, від його приналежності до певного шару словникового складу англійської мови [4, с. 5]. Процес перекладу з англійської мови на українську ускладнюється і через те, що досліджувані мови належать до різних мовних сімей, оскільки українська мова – синтетична, а англійська – аналітична. В. Н. Комісаров, відомий спеціаліст у галузі теорії перекладу, провідний представник школи лінгвістичної теорії перекладу, кожен переклад вважає природним експериментом зіставлення мовних та мовленнєвих одиниць двох мов у реальних актах міжмовної комунікації [3, с. 2]. Під час проведення такого експерименту, тобто у процесі перекладу, можуть бути виявлені важливі особливості кожної з мов. У статті ми намагалися простежити особливості перекладу виданого видавництвом «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» у 2001 р. видатного твору Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі», що його переклав Валентин Корнієнко.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Льюїс Керролл, англійський письменник, математик, філософ, логік, англіканський клірик і фотограф, не без усмішки зазначав, що «Аліса у Задзеркаллі» розрахована на дітей віком від п'яти років до п'ятнадцяти, від п'ятнадцяти – до двадцяти п'яти, від двадцяти п'яти – до тридцяти п'яти і т. д. [9]. А світ дітей і світ дорослих у Льюїса Керролла протистоять одне одному. Невідомо, котрий із них сам письменник уважав справжнім, а котрий – сном чи маревом [11].

Україномовний переклад англійських творів для дітей має багатолітню історію. Сьогодні цей перекладний процес інтенсифікується з урахуванням культурологічного чинника, особливостей дитячої аудиторії. На відміну від перекладачів літератури для дорослих, перекладач дитячої літератури має великі привілеї щодо тексту. Такому перекладачеві дозволено маніпулювати текстом різними способами, змінюючи, збільшуючи чи скорочуючи його [5, с. 5].

Серед відомих класичних творів для дітей, багаторазово перекладених українською і російською мовами, диалогія Л. Керролла «Аліса в Дивокраї» і «Аліса в Задзеркаллі» посідає чи не найперше місце. Так, існує п'ять українськомовних перекладів та понад десяток російськомовних. І в кожному з них чітко простежується позиція перекладача щодо виховання дитини, продиктована чи то власними переконаннями, чи то суспільними цінностями [7, с. 266].

Аналіз «Аліси в Задзеркаллі» на структурному рівні дав змогу виділити такі особливості, як членування та трансформація речення. Про це яскраво свідчить приклад: «*So she was considering in her own mind (as well as she could, for the hot day made her feel very sleepy and stupid) whether the pleasure of making a daisy-chain would be worth the trouble of getting up and picking the daisies, when suddenly a White Rabbit with pink eyes ran close by her*» [10], що його перекладач подав у такому вигляді: «Вона сиділа й думала (наскільки це можливо у спеку, коли туманіє голова й злипаються повіки), піти чи не піти нарвати квіток – це ж бо така втіха сплести собі з них віночок... Аж тут повз неї промайнув Кролик – білий, з рожевими очима» [11]. Словосполучення *the hot day made*, якщо дослівно перекласти з англійської – **день зробив (виконав)**, є нетиповим для мови перекладу, оскільки в англійській мові дієслово *to make* нейтральне, на відміну від українського еквівалента, тому структура речення зазнає повної трансформації та перекладається безособовим реченням, а це словосполучення – одним словом «наскільки це можливо у спеку, коли туманіє голова й злипаються повіки». Спостерігаємо членування англійського речення, яке при перекладі передається двома реченнями. Причиною цього є закономірність використання службових частин мови (часток, прислівників) для сполучення частин речення в українській мові. Варто звернути увагу на цікавий переклад власної назви *White Rabbit*: її перекладено не «Білий кролик», а **Кролик**, без зазначення кольору.

При перекладі речення «*First, she tried to look down and make out what she was coming to, but it was too dark to see anything; then she looked at the sides of the well, and noticed that they were filled with cupboards and book-shelves; here and there she saw maps and pictures hung upon pegs*» [10] через особливості побудови речення українською мовою В. Корнієнко знов скористався трансформацією, а саме його членуванням, оскільки в українській мові крапка з комою не є типовим знаком пунктуації. Переклавши інфінітивну конструкцію *too dark to see anything* за допомогою фразеологічного порівняння – **темно, хоч в око стрель**, що найповніше передає зміст оригіналу і має смислове та образне навантаження, зрозуміле для україномовного читача, перекладач запропонував такий варіант: «Найперше Аліса глянула вниз, щоб бачити, куди вона падає, – але там було темно, хоч в око стрель. Тоді вона оглянула стіни колодязя: на них була сила-силенна маленьких мисників та книжкових полиць; подекуди на кілочках висіли мапи й картини» [11].

Особливістю англійської мови є наявність усталених граматичних конструкцій, які не мають еквівалентів в українській мові, тому для їхнього перекладу перекладач повинен застосовувати різноманітні трансформації, які б передавали зміст та емоції мови оригіналу. У реченні «*Alice had no idea what Latitude was, or Longitude either, but thought they were nice grand words to say*» [10] – «Аліса уявлення не мала, що таке «широта» й «довгота», але ці поважно-вчені слова неабияк тішили її вухо» [11] – інфінітивна конструкція *they were nice grand words to say* зазнала повної трансформації, оскільки дослівно перекласти її неможливо, тому знову ж таки нейтральне дієслово *to say*, яке не має ніякого додаткового відтінку, при перекладі було замінене словосполученням **тішили її вухо**, що, навпаки, є національно забарвленим.

Ще одна синтаксична структура «*I shall think nothing of tumbling downstairs*» (у переробці В. Корнієнка – «Після такого падіння не страшно й зі сходів скотитися!») містить конструкцію типу «*I shall think nothing*», яка перекладається так званним антонімічним способом – **я не повинен (повинна) думати, нема чого думати (здумуватись)**, а зміст речення при дослівному перекладі передається неточно, дещо спотворено («Я не повинна задумуватися про падіння зі сходів вниз»), тому перекладач змінює структуру висловлювання, що є виправданим у цьому випадку.

Використання фразеологізмів надає мові яскравості та образності, оскільки фразеологічні одиниці містять у собі багатство експресивно-стилістичних відтінків, які роблять мову емоційно насиченою. Завдання перекладача – не тільки передати смисл фразеологічної одиниці, а й донести до читача її образність і експресивність. Навіть коли перекладач має справу із фразеологічною одиницею, образність якої певною мірою стерлася, йому слід передати цю образність у перекладі [4, с. 53].

Аналізуючи переклад фразеологічних одиниць, ми користувалися класифікацією О. В. Куніна, у якій він виділяв кілька способів перекладу фразеологізмів, а саме: повний еквівалент, частковий еквівалент, частковий лексичний еквівалент, частковий граматичний еквівалент, обертональний переклад, описовий переклад та дослівний переклад (тобто калька). У реченні «...but when the Rabbit actually took a watch out of its waistcoat-pocket, and looked at it, and then hurried on, Alice started to her feet, for it flashed across her mind that she had never before seen a rabbit with either a waistcoat-pocket, or a watch to take out of it, and burning with curiosity, she ran across the field after it, and fortunately was just in time to see it pop down a large rabbit-hole under the hedge» [10] («Та коли Кролик раптом добув із нагрудної кишеньки годинника й, зиркнувши на нього, поспішив далі, Аліса схопилася на ноги: зроду-віку ще не траплявся їй Кролик із нагрудною кишенькою та ще й при годиннику. Аж тремтячи з цікавості, вона кинулася за ним навздогін – і, на щастя, ще встигла помітити, як він гулькнув у велику кролячу нору під живоплотом») фразеологічну одиницю **started to her feet** (і. е. «get quickly on feet and start running») перекладено повним еквівалентом – **схопилася на ноги**. Ідіоматичний вираз **pop down** (і. е. «to come or to go to someone's home that is downstairs or in a place on a lower level») перекладено національно забарвленим словом **гулькнув**, що додає перекладу «українського звучання». Як бачимо, структура виразу була повністю змінена, замість словосполучення в перекладі запропоновано одне слово, проте зміст висловлювання переданий точно. Фразеологічну одиницю **hand in hand** у реченні «...she was walking hand in hand with Dinah...» [10] («...ніби вона гуляє попідручки з Діною...») [11] перекладено повним лексичним еквівалентом **попідручки**. Структурно фразеологізм зазнав змін, але на зміст та адекватність перекладу це не вплинуло.

Цікаві модифікації під час перекладу спостерігаються і на лексичному рівні. Прикладом може слугувати речення «*There are no mice in the air, I'm afraid, but you might catch a bat, and that's very like a mouse, you know. But do cats eat bats, I wonder?*» [10] – «Миши так глибоко, боюся, не водяться, але кроти – близькі мишачі родичі, тут, мабуть, є. От лише... чи їдять коти кротів?» [11]. Перекладаючи іменник **a bat**, замість слова **кажан** перекладач використовує іменник **кріт**, оскільки в україномовному світі кажани не є поширеними тваринами і ми не асоціюємо кажанів із тваринами, які є їжею котів. Семантика висловлювання була повністю змінена, але ці трансформації полегшують розуміння тексту саме для україномовного читача.

Прикметник **wise** має багато еквівалентів в українській мові, серед них найпоширенішим є **мудрий**, проте при перекладі речення «*It was all very well to say 'Drink me,' but the wise little Alice was not going to do that in a hurry*» [10] («Коли тобі пропонують «Випий мене» – це, звісно, чудово, але мудра маленька Аліса не збиралася діяти зопалу») [11] варіант перекладу **обачний** є більш вдалим, «обачна маленька Аліса».

Структура англійського речення передбачає чіткий порядок слів, тому будь-яке відхилення від норми викликає певний стилістичний ефект. Так, у реченні «*In another moment down went Alice after it, never once considering how in the world she was to get out again*» [10] («Аліса з розгону пірнула слідом за Кроликом, навіть не подумавши, як буде звідти вибиратися») [11] можна спостерігати інверсію, тобто стилістичний прийом, який дає змогу винести обставину часу на перше місце, а це дає змогу акцентувати увагу на тому, коли саме відбувалася дія, та на швидкому перебігу подій: **how in the world** – словосполучення виражає здивування чи навіть шок, що українською мовою представлено часткою **навіть**.

Варто зазначити, що серед прийомів передавання реалій (тобто назв предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імен національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і т. п., які властиві окремим націям і народам [8, с. 5]) у перекладі найпоширенішими є транскрипція і переклад, який містить уведення неологізмів, заміну реалій реаліями, приблизний переклад та контекстуальний переклад [1]. Тому назву квітки **a red-hot poker**, яка має форму факела, у реченні «*a red-hot poker will burn you if you hold it too long*» [10] («коли довго тримати розжарену кочергу, то вона попече долоні») перекладач повинен був замінити іншою лексемою, яка б мала те ж саме семантичне та конотативне значення, тобто переклад мав би викликати ті ж самі асоціації в україномовного читача, що й оригінал – в англомовного. Отже, назву рослини «книфофія» було замінено на лексему «розжарена кочерга», і хоча їх денотативне значення різняться докорінно, але в цих двох поняттях є спільна риса – те, що може обпекти, а тому заміна є вдалою та виправданою.

Висновки. Запропонований лексико-граматичний аналіз перекладу тексту Л. Керролла «Аліса у Задзеркаллі» дає змогу зробити висновок про те, що художній переклад суттєво відрізняється від

усіх функціонально-стильових перекладів, а сам процес перекладу потребує творчого підходу з боку перекладача, передбачає ґрунтовні знання не тільки лексичної і граматичної структури мови оригіналу та мови перекладу, а й фонові знання з історії та культури етносів. **Перспективою подальших студій** слугуватиме продовження аналізу особливостей перекладу творів англійської художньої літератури на рівні лексики, граматики та реалій національних культур.

Джерела та література

1. Верещагин Е. М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Рус. яз., 1983. – 269 с.
2. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2008. – 543 с.
3. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода : учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 1999. – 136 с.
4. Комиссаров В. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский / В. Н. Комиссаров, Я. И. Рецкер, В. И. Тархов. – М. : Изд-во лит. на иностр. яз., 1960. – Ч. 1. – 176 с.
5. Корецкая А. Алиса в Стране Чудес / А. Корецкая. – Харьков : КК, 2005. – 157 с.
6. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – Дубна : Феникс+, 2005. – 488 с.
7. Мануїлова А. Особливості формування особистості через перекладну літературу для дітей на прикладі перекладів діалогії Льюїса Керролла «Аліса в Дивокраї» та «Аліса в Задзеркаллі» українською та російськими мовами [Електронний ресурс] / А. Мануїлова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvkhdu/2010_XI/49.pdf
8. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы : пособие по страноведению / Г. Д. Томахин. – М. : Высш. шк., 1988. – 239 с.
9. Керол Л. Алісіні пригоди у Дивокраї. Аліса в Задзеркаллі [Електронний ресурс] / Л. Керролл. – Режим доступу : http://www.bohdan-books.com/catalog/book_149_1306/
10. Carrol L. Alice's Adventures in Wonderland [Electronic Resource] / L. Carrol. – Mode of Access : <http://www.literature.org/authors/carroll-lewis/alices-adventures-in-wonderland/>
11. Керол Л. Аліса в країні Див. Аліса в Задзеркаллі [Електронний ресурс] / Л. Керролл. – Режим доступу : http://umka.com/ukr/catalogue/books-for-children/carroll-l-alisa-v-krajini-dyv-alisa-v-zadzerkalli-ninth-edition-alice-s-adventures-in-wonderl.html?print_this=1

Павлюк Алла, Рогач Оксана, Сава Олеся. Лексико-грамматические особенности перевода произведения Льюиса Кэрролла «Alice's Adventures in Wonderland». Стаття посвящена определению современных тенденций в переводческой науке, установлению теоретических основ и принципов перевода, выделению роли художественного перевода в развитии национальной культуры, установлению авторских инноваций при переводе, сопоставлению фрагментов существующих вариантов перевода исследуемого произведения, а также анализу лексических, фразеологических, грамматических, синтаксических и стилистических трансформаций, которые использует В. Корниенко при переводе оригинального произведения, и установлению культурологической составляющей при передаче английских национальных реалий.

Ключевые слова: художественный перевод, лексика, фразеология, трансформация, национальная реалья.

Pavliuk Alla, Rogach Oksana, Sava Olesia. Lexical and Grammatical Peculiarities of the Translation of Lewis Carroll's «Alice's Adventures in Wonderland» by V. Kornijenko. The article is devoted to the study of modern tendencies in the sphere of translation, to the definition of the theoretical basis and practical principles of translation, to the description of the role of literary translation in the development of a national culture, to the revelation of the author's innovations in the course of translation, to the contrastive studies of the existing types and variants of translation of the analyzed fragments of the text, to the analysis of the lexical, phraseological, grammatical, syntactical and stylistic transformations that were used by the translator, V. Kornijenko, while translating the original text, to the definition of the cultural components in the translated realia.

Key words: literary translation, lexis, phraseology, transformations, national realia.

Стаття надійшла до редколегії
13.02.2013 р.